

6. Макаренко А.С. Педагогические сочинения : в 8 т. / А.С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4. – 400 с.
7. Педагогічна майстерність : підручник для вищих пед. навчальних закладів / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 350 с.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: [підручник для студ. пед. ф-тів] / Олександра Яківна Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
9. Станкин М.И. Профессиональные способности педагога: Акмеология воспитания и обучения / М.И. Станкин. – М. : Московский психолого-социальный институт; Флинта, 1998. – 468 с.
10. Сущенко Т.І. Професійна майстерність викладача в умовах нових тенденцій розвитку людства й освіти / Т.І. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: Проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол.: Т.І. Сущенко (голов.ред.) та ін. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 39. – С. 377–382.
11. The international encyclopedia of education. Volume 11 // Torsten Husen, T.Neville Postlethwaite (eds.) – Elsevier Science LTD : Pergamon, 1994. – С. 6094.
12. Shulman L.S. Knowledge and teaching: foundation of the new Educational Review / Shulman L.S. – 1987. – № 57 (1). – P. 1–22.

ЧУДІНА К.Ю.

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОГО ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

Адаптація першокурсників у навчально-виховному процесі ВНЗ є актуальною проблемою професійної підготовки, оскільки студенти першого курсу зазвичай мають труднощі при пристосуванні до навчально-виховного середовища ВНЗ після навчання в школі. У зв'язку із цим потребує дослідження проблема адаптації студентів технічного ВНЗ та її вплив на формування особистості майбутніх фахівців і на якість професійної підготовки.

Раніше вважалося, що остаточне формування (як фізичне, так і психологічне) відбувається в чоловіків до 18 років, у жінок – до 17 років. Але останні дослідження показали, що психологічне дозрівання людини продовжується ще деякий час після фізичного дозрівання; водночас доведено, що деякі фізичні характеристики людини формуються та стають стабільними до 22–23 років, наприклад зріст, амплітуда артеріального тиску, частота пульсу. Дослідження психологів дали змогу встановити, що психічні характеристики активно формуються вже після закінчення фізичного дозрівання (наприклад, речові та розумові функції). Цей період юності є найважливішим для формування особистості, світогляду та характеру молодого спеціаліста [1; 2; 3]. Ми повністю згодні з К. Ушинським, який вважав період життя людини з 16 до 22–23 років найважливішим, бо саме в цей період завершується утворення окремих уявлень молодого людини про навколишній світ, і ці уявлення вже формують спосіб думок людини та її характер [5].

Мета статті – визначити роль успішної адаптації в навчально-виховному середовищі ВНЗ у професійному становленні майбутніх інженерів та її вплив на професійні якості майбутнього фахівця.

Період 18–23 років має дуже важливе значення в становленні особистості ще й тому, що він є завершальним етапом професіоналізації особистості. Час навчання у ВНЗ є найважливішим етапом для формування професійно значущих якостей [4]. Початковою проблемою, з якою стикається молода людина при вступі до ВНЗ, є проблема адаптації. Від того, наскільки легко студент-першокурсник адаптується у своїй новій соціальній ролі, залежить формування його світогляду, інтересів, способу життя, отже, від цього залежить процес формування його особистості як професіонала.

Перший етап адаптації має місце в перші тижні навчання. Він пов'язаний з вирішенням проблем, які виникають у студента-першокурсника з початком навчального процесу та знайомством з новим колективом. Тобто перший етап адаптації – це пристосування до навчального та виховного процесу у ВНЗ. Ми провели опитування студентів першого курсу Донбаської національної академії будівництва і архітектури щодо труднощів, з якими їм довелось зіткнутися на початку навчального року. Це опитування охопило 100 студентів. Основна проблема, яка була визначена студентами як найважливіша, – це входження в новий колектив. Друга проблема – звикання до вузівської форми навчання (лекції та практичні заняття, семінари тощо). Третя проблема – великий обсяг самостійної роботи, яка студентам-першокурсникам здається незвичною. Отже, ці три проблеми є найскладнішими в процесі адаптації студентів ВНЗ, і без їх вирішення неможливе формування професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця.

Ми би хотіли виділити ще низку факторів, що призводять до проблем на етапі адаптації в першокурсників. Згодом ці фактори стають також чинниками, що стримують розвиток професійно значущих якостей.

1. Недостатній рівень навчальної підготовки. Результати “нульової контрольної” на знання шкільного курсу математики, яку ми зазвичай проводимо в перші дні навчання в Академії, показують, що першокурсники в переважній більшості не мають достатнього рівня знань з фундаментальних дисциплін. Більше ніж 50% студентів мають оцінку нижче від задовільного рівня. Близько 80% першокурсників не підтверджує свої шкільні оцінки навіть з профільних дисциплін. Це викликає у студентів невпевненість, тривожність, знижує інтерес до навчання. Отже, це впливає на рівень професійної підготовки й формування професійно значущих якостей.

2. Недостатній досвід самостійної роботи. Наприклад, студентам часто трудно самостійно вести конспекти, адже в школі вони звикли записувати те, що диктує вчитель. Велика частина студентів не вміє самостійно працювати з літературою. Студенти-першокурсники зазвичай займають пасивну позицію в навчальному процесі, яка звична їм зі школи. Водночас викладачі ВНЗ вимагають від студентів самостійності, якої в них немає, адже вона не була метою навчального процесу в середній школі.

3. Недостатня орієнтованість студентів на обрану професію, до того ж дуже слабка ціннісність професійної підготовки взагалі. Згідно з проведеним нами дослідженням, близько 60% обрало ВНЗ лише тому, що він знаходиться в їх рідному місті; близько 30% студентів обрали ВНЗ тому, що не змогли би, на їх думку, пройти конкурсний відбір в інший ВНЗ; близько 30% студентів – тому що в їх родині інженерна освіта є традицією. Лише 15% студентів обрали технічний ВНЗ тому, що в школі добре знали фізику та математику; менше ніж 5% – тому що мають інтерес до техніки; 15% – можливість отримання після закінчення ВНЗ цікавої та добре оплачуваної роботи. Отже, лише невелика кількість студентів зробила вибір спеціальності свідомо. Як показують результати опитувань, 70% студентів вчаться, як вони визначають, аби лише отримати диплом; 10% вчаться з інтересом та мають за мету здобути освіту; інші не змогли визначитися щодо мети свого навчання. Тобто більша кількість студентів має слабку мотивацію до навчання й подальшого самовдосконалення, у тому числі в професійній сфері.

Виходячи з вищесказаного, основна частина студентів-першокурсників має особистісні проблеми в період адаптації. Близько 40% студентів відзначили, що в них навіть виникали думки про те, щоб залишити навчання у ВНЗ. З причин, що наштовхнули їх на ці думки, студенти визначили такі: конфлікти з одногрупниками або викладачами (10% з цієї долі студентів, що мали намір залишити навчання); відсутність стимулу до навчання (30%); недолік необхідних знань та навичок для оволодіння професією (20%); розчарування в обраній спеціальності (10%); матеріальні труднощі або сімейні проблеми (10%).

Підвищений рівень тривоги та невпевненість у своїх силах узагалі властиві для студентів першого курсу. Це пов'язано саме з адаптаційним періодом на початку навчального процесу, з входженням у новий колектив та початком незвичної діяльності. На наш погляд, у ВНЗ необхідно організувати індивідуальні психолого-педагогічні консультації для надання допомоги студентам і корекції психологічних проблем, з якими вони стикаються. Це допомагає формувати в студентів інтерес до навчання й обраної професії, тобто впливати на формування професійно значущих якостей молодих спеціалістів.

Другий етап адаптації студентів – професійна адаптація. Після пристосування студентів до навчального та виховного процесу у ВНЗ відбувається другий етап – пристосування до вимог професії. Це подальший етап професійного самовизначення, він продовжується до закінчення ВНЗ та після його закінчення. На цьому етапі молода людина робить остаточний вибір на користь обраної спеціальності. На етапі професійної адаптації відбувається пристосування молодої людини до професійних та соціально-психологічних вимог професії, засвоєння професійних знань і навичок, пристосування до трудових традицій.

Ми вважаємо, що проблема адаптації студентів-першокурсників повинна вирішуватися з позиції професійного виховання. З метою більш лег-

кого та успішного входження студентів у навчально-виховне середовище ВНЗ можна впроваджувати такі навчально-виховні заходи:

- індивідуальні консультації студентів; вивчення їх індивідуальних психологічних характеристик та надання допомоги згідно з отриманими даними; знайомство студентів з комплексом професійно значущих якостей та орієнтація на вдосконалення цих якостей;

- виховання в студентів перших курсів почуття належності до середовища творчої та технічної інтелігенції; залучення до громадських та культурних заходів, проведення виховних бесід на щотижневих кураторських годинах;

- розробка навчальних планів і програм згідно з виховним компонентом навчального процесу, а саме орієнтацією студентів на майбутню професію і якомога більшою педагогічною допомогою студентам;

- дотримання єдиних вимог до студентів з боку кафедр фундаментальної, загальноінженерної підготовки та випускових кафедр; співпраця цих кафедр.

Висновки. Проблема адаптації студентів-першокурсників не повинна залишатися невирішеною, бо вона не тільки впливає на успішність студентів у навчанні, а й на подальшу перспективу професійної освіти молодого спеціаліста, а саме на мотиваційну сферу та професійну орієнтованість. Проблеми, які були виділені нами вище, не є випадковими, вони мають стабільну природу, тому можуть бути докладно оцінені та вирішені педагогічними методами професійного виховання. Ми вважаємо, що заходами з вирішення проблеми адаптації студентів-першокурсників інженерного ВНЗ можуть бути: визначення рівня розвитку професійно значущих якостей у абітурієнтів ВНЗ та використання цих даних в організації навчального процесу; профорієнтаційна робота до вступу до ВНЗ та на перших роках навчання; ця робота повинна включати в себе ознайомлення студентів із системою професійно значущих якостей та способами розвитку тих чи інших професійно значущих якостей; вирішення професійно орієнтованих завдань у природничонауковому навчанні; індивідуальні психологічні консультації для студентів для полегшення адаптаційного періоду.

Аналіз організації професійної підготовки студентів інженерних спеціальностей показав, що форми організації навчально-виховного процесу не завжди ефективно використовують можливість впливу на професійну придатність студентів. При організації навчально-виховного процесу потрібно враховувати, що студенти ще не уявляють вимог професії та конкретних виробничих ситуацій, які зустрінуться їм у майбутньому. На наш погляд, головне завдання на першому курсі навчання – сформулювати інтерес до професії в різних видах навчально-виховної діяльності, у тому числі за допомогою природничонаукової освіти, та вплинути на формування професійно-значущих якостей.

Напрямок своїх подальших наукових розвідок убачаємо в розробці та впровадженні в навчально-виховний процес методів формування професійно значущих якостей майбутніх фахівців. Адже головна мета професій-

ної освіти – формування особистості спеціаліста та розвиток тих особистісних якостей, які є необхідними для успішного оволодіння професією.

Література

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология : учеб. пособ. для студ. вузов / Г.С. Абрамова. – 4-е изд. – М. : Академ. проект, 2003. – 15 с.

2. Зимняя И.А. Педагогическая психология : учеб. пособ. / И.А. Зимняя. – М., 2002. – 45 с.

3. Крейн У. Теории развития. Секреты формирования личности / У. Крейн. – СПб., 2002. – 84 с.

4. Левін В.М. Загальнокультурна та професійно-орієнтована компоненти математичної освіти інженера-будівельника / В.М. Левін // Проблеми фізико-математичної та інженерної освіти і науки в Україні в контексті євро інтеграції : зб. наук. праць за матеріалами наук.-метод. конф. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – С. 131–136.

5. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания / К. Д. Ушинский // Ушинский К.Д. Сочинения / К.Д. Ушинский. – М. : АПН РСФСР, 1950. – Т. 8. – С. 35–36.